

Михайло ДИМИД

ЕКУМЕНІЗМ УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ¹

Мета цих кількох рядків – роздуми над екуменізмом Української Греко-Католицької Церкви. Екуменізм – це передовсім не теорія, яку можна представити, а радше порив духа, яким ми живемо. Однак нема сумніву, що у такій великій громаді християн, як Церква, ми повинні проаналізувати свої почуття, щоб усім однодушно бути на тій самій, правильній довжині хвилі і, таким чином, відповідати бажанню нашого Господа Ісуса Христа, щоб усі були одно. Ось чому екуменізм стає теорією. Тому звернемося до теорії.

У грудні 2009 р. Патріарх Любомир (Гузар) представив Синодальне послання з нагоди 20-ліття легалізації УГКЦ, 65-ліття з дня смерті Митрополита Андрея (Шептицького) та 25-ліття з дня смерті Патріарха Йосифа (Сліпого)², в якому українські єпископи з'ясовують екуменічну природу своєї Церкви.

¹ Оригінальний заголовок статті – «L'œcuménisme de l'Église Greco-Catholique Ukrainienne». Ця доповідь була виголошена на Міжнародному симпозіумі «Греко-Католицькі Церкви та екуменізм [Les Églises grecques-catholiques et l'œcuménisme]», Скит Святого Хреста, Стинчень (Муреш), Румунія, 5 серпня 2012 р. Український текст приготовлений і виголошений з нагоди Тижня молитов за єдність християн для семінару кафедри богослов'я ФБФ УКУ, Львів, 06 лютого 2013 р.

² Синодальне послання з нагоди 20-ліття легалізації УГКЦ, 65-ліття з дня смерті Митрополита Андрея (Шептицького) та 25-ліття з дня смерті Патріарха Йосифа (Сліпого) (8 грудня 2009) (<http://ugcc.org.ua/985.0.html?&L=0>).

У цьому посланні ми знаходимо кілька основних засад богослов'я Церкви:

1. Перша норма, яку сформулював митрополит Андрей: «Бути „в'язнем Христа” – це єдиний шлях здобути справжню духовну свободу». Хоч як парадоксально звучить ця формула, ключ до успіху спрямованих на досягнення єдності зусиль Церкви – це віра в Бога, яка формує нашу позицію і виключає з наших дій те, що суперечить Божій волі. Зрозуміло, що «навмисне шукання страждань є спокушенням Бога, але смиренна й довірлива готовність прийняти їх з Божої волі» – це «дар, що наближає нас до Царства Небесного», і, отже, таким є вірний шлях екуменізму. Існує сторінка в новітній історії України, яка називається «екуменізм часу репресій», – це був час, коли припинення юрисдикційних сварок вивільнило місце для спільної молитви.
2. Друга необхідна умова для серйозного екуменізму – гаряче бажання єдності. Патріарх Йосиф, ще ув'язнений комуністичним режимом, писав: «Великого бажайте!». Йшлося про те, щоб «співдіяти з Божими поривами, не губити їх і не тратити сил на дрібниці і переминаючі речі, не спинюватися на марницях». Так, дійсно немає безвихідного становища в Церкві. Патріарх Любомир говорить про «святість об'єднаних людей у паломничанню на шляху до церковного сопричастя, щоб здійснити волю Христа-Спасителя». Він пояснює це так: «Ми – народ, духовно травмований безбожним тоталітаризмом і занепащений вічними роздорами, – маємо стати народом святим та об'єднаним, щиро прагнучи церковного сопричастя з усіма християнами. Отож тримаймо свій дух високим, щоб не стратити з поля зору цю велику й гідну мету – „святість об'єднаного народу”».
3. Історичний шлях до єдності Божого народу – це ідея патріархату Церкви Києва. Ця ідея повинна служити об'єднанню двох гілок колись єдиної білорусько-української Церкви. Як ми знаємо з історії, через розбіжності з приводу Брестської унії, Церква розділилася на дві частини: одна опинилася в підпорядкуванні Рима,

друга – Константинополя. Важливо зазначити, «що усі спадкоємці історичної Київської Церкви в Україні визнають, що вона дозріла для досягнення патріаршого статусу». Це відчуття, що перевершує рамки сучасного конфесійного поділу і залежності Церков та показує, що спільний патріархат міг би послужити корисним інструментом для сопричастя між Церквами Києва.

4. Щоб реалізувати цю ідею, ми повинні перейти до нової якості міжцерковного сопричастя, яке базувалося б не так на канонічних зв'язках і винятковості юрисдикції, як на внутрішньому сопричасті, що пов'язує всіх тих, хто бере участь у Вечері Господній. Не треба бути пророком, щоб озвучувати такі думки, тут можна покликатися на виступ заслуженого єпископа м. Івано-Франківська Софрона (Мудрого) на XI Звичайній генеральній асамблеї Синоду єпископів «Євхаристія: джерело і вершина життя та місії Церкви» в Римі 8 жовтня 2005р., виголошений в присутності Римського архиєрея Венедикта XVI:

Канон 702³ Кодексу Канонів Східних Церков виразно забороняє співслужіння Пресвятої Євхаристії з некатолицькими священиками і навпаки. Цей канон виходить з потреби повноти єдності між Церквами. Хоч і погоджуюся з цим, проте думаю, що є потреба переглянути цей канон, наново оцінити деякі основні положення щодо Євхаристії та екуменізму, в тому числі уточнити термін «некатолицький», який вжито у вищезазначеному каноні. Слід наголосити, що між Словом і Таїнством є дуже тісний зв'язок. Проголошення Доброї Новини звернене до всіх. Таїнство застережене для тих, хто радо прийняв проголошення та перебуває у повному приєднанні (до Церкви). Однак єдність Церкви не лише виражається в Євхаристії, але й походить з неї. Як конститутивний елемент єдності, вона не може приходити після єдності – ми маємо її вітати як ключовий елемент втілення в життя наших екуменічних ідей. Як вираження видимої єдності Церкви, в онтологічному розумінні, тобто як повноти засобів до спасіння, вона також

³ «Католицьким священикам забороняється співслужити Божественну Літургію разом з некатолицькими священиками або служителями».

є обітницею реалізації феномену видимої єдності. Євхаристія звершує повну видиму єдність Церкви. А отже, ми здійснюємо єдність між нами, коли дозволяємо некатолицьким православним брати участь у причасті. Таким чином, взаємна співучасть у Євхаристійній відправі греко-католиків та православних могла б бути тим світлом, яке просвічує нас, щоб ми здійснили прагнення нашого єдиного Господа, Спасителя і Пастиря: щоб усі були одно. Ці питання, можливо, недостатньою мірою артикулюються на офіційному рівні, але потреба у їх вирішенні стає дедалі відчутнішою у нашій щоденній душпастирській праці.

5. На практиці нелегко прищепити ідеї такого роду, як спільний патріархат чи спільне сопричастя, тому що багатьом греко-католикам вони «видаються порушенням освячених часом еклезіальних традицій». Тому важливо сумлінно працювати, щоб переконувати таких людей у тому, що бути повною мірою на боці Христа і Його Церкви означає бажати єдності і працювати для неї. Потрібно також навчитися розрізняти між традицією і Традицією, щоб дійти до розуміння, що насправді стародавня Традиція – це традиція об'єднаної Церкви, яка тягнеться від часів перед поділами та уніями і яка має набагато поважніше значення, ніж традиція у світському розумінні, яка може сприяти або єдності, або роз'єднаності. Греко-католикам потрібне смирення, щоб могли зауважити лихо, якого завдали православним унії в Бресті (1596) або Алба-Юлії (1697). Саме тому українські єпископи пишуть:

Великих наших цілей ми досягнемо не інакше, як працею над нашим духом, який повинен бути гідним цих великих завдань – єдності її Божого народу та його святості. Це передусім преображене життя Божого народу, який усвідомлює свої нові обов'язки та відповідальності. [...] Проте високі ідеї тому й називаються так, що для свого осмислення вимагають певної висоти духу. Бо приземлений дух неспроможний сягнути за найближчі обрії. Чи не називали «зрадою Закону», скажімо, вчинок Христа, коли Він зайшов у хату до митаря Закхея (Лк. 19, 1–10)?⁴

⁴ Синодальне послання...

Перешкоди і загрози на шляху до об'єднаної Київської Церкви очевидні. Трудно їх буде переступити. Для цього, щоб полегшити цю подорож в майбутньому і щоб не попадати у вже колись вириті пастки, написані ці та ще наступні неоднозначні пропозиції.

6. Якою ж має бути єдина помісна Церква Києва? Греко-католицькі єпископи кажуть: «Кожна конфесійна гілка Київської Церкви не мусить втрачати свої освячені часом конфесійні зв'язки». Ці зв'язки не повинні бути ані порушені, ані послаблені. Потрібно тільки перейти від вірнопідданства до братнього сопричастя. По-перше, це не є знехтування порядку відносин між Церквами, бо цей порядок не встановлюється раз назавжди, а є функцією часу, що враховує природний ріст українських Церков. По-друге, інтереси кожної із зацікавлених сторін рівноцінно беруться під увагу. По-третє, монополістичні спроби вирішити проблему Церкви Києва в користь однієї конфесії мають припинитися, на їх місце мають прийти спільні зусилля всього християнського співтовариства. Виходячи із цих принципів, єпископи приходять до висновку, що «цивілізоване вирішення долі Київської Церкви може стати справжньою „лабораторією екуменізму”», за словами блаженного папи Івана Павла II. В іншому екуменічному документі – Меморандумі Української Греко-Католицької Церкви щодо питання помісності Київської Церкви (процесу творення єдиної помісної Церкви)⁵ із січня 2008 р. – читаємо:

III. 3. Єдність помісної Церкви не нестиме загрози для зв'язків кожної її частини з іншими Церквами, що склалися історично. Духовне багатство, накопичене кожною Церквою завдяки тривалому спілкуванню зі «своїми» християнськими центрами, стане спільним скарбом помісної Церкви.

⁵ Меморандум Української Греко-Католицької Церкви Помісності Київської Церкви (Процесу творення єдиної помісної Церкви) (21 січня 2008) // Вісник Києво-Галицького Верховно Архієпископства № 5 (Київ 2008) 7–9 (http://www.ugcc.org.ua/fileadmin/user_upload/pdf/wisnyk_5.pdf).

7. Ще один дуже важливий момент – це подолати недовіру православних. Ми бачимо, що спільнотна психологія відіграє важливу роль в екуменізмі. Православні українці з обережністю трактують пропозицію УГКЦ, яка передбачає вихід із вузьких конфесійних рамок, тому що в ній вони вбачають стару модель «уніатизму». Це приводить до висновку, що в Україні назріла необхідність зрозуміти різницю між «уніатизмом», як конфесійною залежністю, і сопричасною єдністю Церков, рівних у своїй гідності. Кожна Церква – незалежна у своєму проводі та ієрархії; всі вони рівні в здійсненні таїнства спасіння. Однак деякі сумніви виникають з обох боків: якщо православні інтерпретують всяку єдність із греко-католиками як відхід від православ'я, то греко-католики і римо-католики деколи побоюються, що ця, надконфесійна модель зможе зірвати єдність греко-католиків з єпископом Риму.
8. Патріарх Йосиф (Сліпий) писав: «Найчисленніші Церкви в нас є Православна й Католицька, і, безсторонно кажучи, нема між нами суттєвої догматичної різниці, як це показують теологічні студії і свідчить історія. Правду кажучи, розлам і поділ є піддержувані тільки ззовні. [...] Будьмо собою! Дивімося на своє власне духовне добро, на спасіння наших душ – і тоді буде між нами єдність, в першу чергу на церковному полі...» Такими є, схематично, теоретичні позиції Української Греко-Католицької Церкви у відношенні до екуменізму. Що ж відбувається в реальності, на терені? Треба зазначити, що в січні 2007 р. українські греко-католицькі богослови видали важливий документ⁶, який варто прочитати у повному обсязі. Це –

⁶ Висновки та пропозиції Конгресу богословів УГКЦ «Євхаристійне Сопричастя – виклик традиції та сучасності для традиційних Церков», скликаного Українським Науковим Богословським Товариством у Львові 2–4 січня 2007 р. Б. – Від імени учасників Конгресу митр. прот. д-р Михайло Димид, голова Українського Богословського Наукового Товариства // *Метрон – журнал з еkleзіології і церковного права* 9 (2012), с. 41–53, 48–49.

Висновки та пропозиції Конгресу богословів УГКЦ «Євхаристійне Сопричастя – виклик традиції та сучасності для традиційних Церков», і в ньому богослови пишуть:

4.1. Ми обнадієні фактом, що на деякий час (16 грудня 1969 р. Б. – 29 червня 1986 р. Б.) між Російською Православною й Римо-Католицькою Церквами були зняті заборони про євхаристійну гостинність в рамках, окреслених II Ватиканським собором. Митрополит Нікодим, який очолював відділ зовнішніх церковних відносин Московського Патріархату, пояснив це тим, що «Православна і Римо-Католицька Церкви мають однакові вчення про Святі Таїнства і взаємно визнають дійсність Таїнств, які звершуються в них». Це рішення згодом не було відмінене, тільки постановлено «відкласти його застосування», тому що «ця практика не розвинулась», і висловлено бажання узгодити це рішення з іншими Православними Церквами.

4.2. Ці факти ще раз засвідчують, що припинення євхаристійної гостинності між Православними й Католицькими Церквами має радше дисциплінарно-канонічний, ніж догматичний характер. Це сповнює оптимізмом щодо дії Святого Духа, який просвічуватиме наші Церкви і вказуватиме на час, коли можна буде знову відновити євхаристійну гостинність між ними. Така практика як виняток існує вже між Українською Греко-Католицькою Церквою і Українською Автокефальною Православною Церквою та Українською Православною Церквою Київського Патріархату, що зроджує надію на те, що євхаристійна гостинність Української Православної Церкви знову буде відновлена для всіх членів Церков Київського Хрещення.

Україна є екуменічною лабораторією, де церковне життя енергійно пульсує, і то радше під безпосереднім впливом Духа Святого, ніж в контексті якоїсь традиційної ієрархічної дисципліни. Ось чому патріархат Церкви Києва дійсно може принести велике натхнення справі єдності великих матірних Церков – Церков Риму і Константинополя.⁷

⁷ Меморандум Української Греко-Католицької Церкви Помісності Київської Церкви (Процесу творення єдиної помісної Церкви) (21 січня 2008). Вісник Києво-Галицького Верховного Архиепископства № 5 (Київ 2008) 7-9 = http://www.ugcc.org.ua/fileadmin/user_upload/pdf/visnyk_5.pdf.

В щоденній реальності багато людей вважають себе частиною Церкви Києва. Ми зустрічаємо так звані змішані шлюби, ереїв – рідних братів, які належать до різних юрисдикцій; час від часу відправляються спільні євхаристійні Літургії. Але це завжди надзвичайні події і цього занадто мало, щоб допомогти Церкві вийти з того болота, в яке завела її роз'єднаність. Навіть якщо на теоретичному рівні Церкви Києва готові до діалогу, то тягар історії, приналежність до таких великих центрів, як Константинополь, Рим і Москва, спільнотна психологія немовби тримають зв'язаними руки тих, які вже зараз мають змогу позбутися цього непотрібного тягаря.

Щоб сприяти розв'язковій цієї проблеми, ми повинні все більше відкривати своє серце, щоб бути в змозі реагувати на заклик Святого Духа в день, коли Ісус Христос дозволить, щоб єдність Церков стала реальністю. Оскільки ми віруємо, що Дух дихає, де хоче і коли хоче, то можна не сумніватися, що – хоч ці історичні центри ще не навернулися на всі 100%, омріяна і жадана єдність настане і буде прийнята з радістю. Ми, греко-католики, що є православними в сопричасті з Наступником Петра, перші маємо бути готові до такого повороту подій, тому що церковні унії, які відбулися чи у Бресті, чи в Алба-Юлії, є лише підготовкою до великого сопричастя всіх Церков в одне, єдине Христове Тіло!

Анотація

Автор подає аналіз Синодального послання з нагоди 20-ліття легалізації УГКЦ, 65-ліття з дня смерті Митрополита Андрея (Шептицького) та 25-ліття з дня смерті Патріарха Йосифа (Сліпого), в якому українські єпископи з'ясовують екуменічну природу своєї Церкви. Тут коментовані такі тези: бути „в'язнем Христа”, гаряче бажання єдності, надконфесійний патріархат, міжцерковне сопричастя, потреби розрізнення між традицією і Традицією, помісність із спілкуванням зі всіма центрами християнства, єдність на основі всіх конфесій, переборення взаємної недовіри православних і

греко-католиків, переконання в тому, що немає ніяких догматичних різниць між католицькою і православною Церквами.

Mychajlo DYMYD

Ecumenism of Ukrainian Greek Catholic Church

The author provides an analysis of Synodal letters on the occasion of the 20th anniversary of UGCC's legalization, of the 65th anniversary of demise of Metropolitan Andrey Sheptytskyi, and of the 25th anniversary of demise of Patriarch Yosyf Slipyi. The following highlights of the document are discussed in the article: being "a prisoner for Christ's sake"; ardent striving for unity; supraconfessional Patriarchat; interecclesiastical communion; distinction between traditions and the Tradition; locality and at the same time communication with all centers of Christianity; unity on the basis of all confessions; overcoming mistrust between the Orthodox and the Greek Catholics; persuasion in the absence of dogmatic differences between Catholic and Orthodox Churches.